ELENA ONEȚIU

DUMNEZEUL CEL VIU ÎN PENTATEUH. EXEGEZA UNUI CONCEPT

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

DUMNEZEUL CEL VIU
ÎN PENTATEUH

EXEGEZA UNUI CONCEPT

ELENA ONEȚIU

DUMNEZEUL CEL VIU ÎN PENTATEUH

EXEGEZA UNUI CONCEPT

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ
2024

Referenți științifici:

Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă

Diac. lect. univ. dr. Stelian Pașca-Tușa

Tehnoredactare: Arhid. Dan-Grigore Văscu

Corectură: Asist. univ. dr. Anca-Lorena Sacalîș

Ilustație copertă: Ierom. Isaac L.

Design copertă: Florin-Vlad Ghețea

ISBN 978-606-37-2179-3

© 2024 Autoarea volumului. Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parţială a textului, prin orice mijloace, fără acordul autoarei, este interzisă şi se pedepseşte conform legii.

Universitatea Babeş-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@ubbcluj.ro
http://www.editura.ubbcluj.ro

Mulțumiri

Lucrarea de față se dorește a fi o încununare a formării mele teologice. Cu acest prilej doresc să adresez alese mulțumiri Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, sub povățuirea căruia am întocmit această lucrare, pentru deschiderea de suflet, pentru încrederea pe care mi-a arătat-o de-a lungul anilor de studiu și pentru îngăduința cu care s-a trudit a întregi perioada mea de noviciat.

În continuare, mulțumirile mele se îndreaptă spre Diac. lect. univ. dr. Stelian Pașca-Tușa, pentru bunăvoința, sprijinul necondiționat și pentru prețioasele sfaturi cu care m-a călăuzit în toată această perioadă.

De asemenea, căutând a nu mă asemăna și eu celor care pun „lumina sub obroc”, socotesc că acesta este momentul cel mai însemnat pentru a-mi exprima profunda recunoștință față de cea care a fost și va rămâne pentru mine un mentor neîntrecut, Paula Bud, care, cu timp și fără timp, s-a trudit a mă însoți pe cărările deslușirii tainelor cercetării, îndemnându-mă și sprijinindu-mă în fiecare clipă a ieșirii mele „din zona de confort”.

Nu în ultimul rând, adresez calde și sincere mulțumiri familiei mele, membrilor aleși ai corpului didactic, colegilor, prietenilor și tuturor celor care mi-au fost alături în toți acești ani de studiu, încurajându-mă, sfătuindu-mă și ascultându-mă.

Nădăjduiesc că paginile de față se vor dovedi a fi o luminoasă întrezărire a „Vieții” într-o societate care se grăbește a ne pune înainte umbra morții, a temerii și a neizbânzii.

Cuprins

Prefață

În Vechiul Testament, viața sau calitatea de a fi viu este elementul care face diferența dintre Dumnezeu și celelalte zeități. În contrast cu zeitățile amorfe, cu idolii făcuți de mâna omenească, Dumnezeu Se revelează ca *Dumnezeul cel viu*, oamenii devenind martori ai prezenței Sale în lume și primind posibilitatea de a fi martori ai lucrărilor Sale minunate. De aceea, jurământul sau mărturisirea „viu este Domnul", utilizată adesea pentru a sublinia faptul că Dumnezeu intervine în mod cert în anumite situații (Jud 8,19; 1Rg 14,39; 3Rg 17,1), se prezintă ca o reacție a oamenilor în fața experienței atotputerniciei *Dumnezeului celui viu*.

Expresia *Dumnezeul cel viu* subliniază caracterul Său personal și faptul că prezența Sa poate fi sesizată de către oameni, că El se implică în mod activ, dinamic în cadrele istoriei, iar din acest fapt decurg câteva aspecte relevante care privesc relația dintre Dumnezeu și lume. În primul rând, se observă că Dumnezeu este izvorul vieții, sursa întregii vieți – El i-a dăruit omului suflarea de viață după ce l-a creat din țărâna pământului (Fac 2,7); acest fapt Îl prezintă și ca Unic Dumnezeu, pentru că doar El este viu. În al doilea rând, Dumnezeu este susținător și proniator asupra vieții, iar acest aspect poate fi sesizat dacă urmărim firul istoriei mântuirii. Încă dintru început, a creat Grădina Edenului ca mediu potrivit pentru a conserva viața. Pe urmă, după căderea în păcat, a

căutat să pună în aplicare un plan de izbăvire, întărind, ulterior, acest plan prin diferite legăminte și manifestări ale prezenței Sale, prin care i-a asigurat pe oameni că va fi împreună cu ei. Un ultim aspect pe care doresc să îl evidențiez în raport cu tema de cercetare realizată de domnișoara Elena Onețiu ține de faptul că „belșugul vieții" este primit de către oameni ca o consecință a împlinirii poruncilor *Dumnezeului celui viu*. Texte scripturistice precum cel din Lev 18,5 („Păziți toate poruncile Mele și toate hotărârile să le țineți, căci omul care care le plinește va trăi prin ele: Eu sunt Domnul Dumnezeul vostru") sau din *Deuteronom* 8,1 („Siliți-vă să împliniți toate poruncile acestea pe care vi le dau eu astăzi, ca să fiți vii și să vă înmulțiți și să vă duceți să luați în stăpânire pământul cel bun pe care cu jurământ l-a făgăduit Domnul Dumnezeul părinților voștri") subliniază faptul că împlinirea poruncilor sau rămânerea în relație cu Dumnezeu este dătătoare de viață.

Dumnezeul cel viu este unul al acțiunii, al intervenției în istorie și, în acest sens, imaginea Lui este conturată în scrierile Vechiului Testament prin intermediul antropomorfismelor, subliniindu-se astfel caracterul Său personal, întrucât El vorbește (Fac 1,3), ascultă (Ieș 16,12), vede (Fac 6,12), simte (1Rg 26,19), râde (Ps 2,4; 58,9), cheamă (Is 7,18) și dispune de organele corespunzătoare acestor funcții: are ochii (Am 9,4), mâini (Ps 138,5), brațe (Is 51,9; 52,10; Ier 27,5), urechi (Is 22,14), picioare (Nm 1,3; Is 63,3). Toate aceste aspecte Îl prezintă ca fiind activ în relația cu omul, pe care caută să îl îndrume spre împlinirea binelui și spre rămânerea în viață.

Realizarea acestei cercetări doctorale acoperă o lacună din cercetarea românească, unde tema *Dumnezeului celui viu* este abordată doar în câteva studii și volume de specialitate. Raportând volumul la cercetarea internațională, care este în mod surprinzător lacunară, se poate sublinia faptul că, după identificarea locurilor și a sensului expresiei în cadrul textului scripturistic, autoarea face apel la lectura patristică, pentru a remarca modul de interpretare și de transpunere a temei în viața practică. Prin această abordare, autoarea conferă cercetării sale o nuanță care o poziționează în spațiul răsăritean de interpretare și de înțelegere a textului sfânt, chiar dacă literatura de specialitate folosită în realizarea tezei provine, într-o proporție semnificativă, din mediul occidental.

Toate aceste elemente care privesc calitatea lui Dumnezeu de a fi viu sunt puse în lumină de către domnișoara Elena Onețiu în cadrul acestui volum care însumează cercetarea sa doctorală în domeniul Vechiului Testament. Teza domniei sale se concentrează însă pe Pentateuh și, cu toate că sunt puține referințe la Dumnezeul cel viu în primele cinci cărți ale Sfintei Scripturi, ele pot fi privite ca fundamente pentru dezvoltarea ulterioară a acestui concept. Fiecare capitol al acestui volum este tratat cu multă rigurozitate, autoarea căutând să clarifice mai întâi sensul pe care îl are expresia *Dumnezeul cel viu*, pentru ca mai apoi să abordeze exegetic pasajele din Pentateuh care au legătură cu această temă și, ulterior, să sistematizeze relația dintre conceptul aprofundat și teologia vieții în Vechiul Testament.

Primul capitol al volumului este unul de delimitări terminologice și semantice. Autoarea analizează, din punct de vedere etimologic, verbul ebraic חָיָה (*chaya*[h] – „a trăi”/„a viețui”) și arată formele în care poate fi întâlnit în Vechiul Testament. După aceasta, expune care sunt sensurile contextuale ale vieții în corpusul de scrieri veterotestamentare, arătând că în discursul biblic se face referire la durata de viață pe care o are omul, la relația dintre viață și moarte și la suveranitatea lui Dumnezeu asupra vieții. Pe urmă, se pune în lumină faptul că cel care păzește poruncile lui Dumnezeu rămâne în viață, iar acest fapt se aplică atât la nivel individual, cât și la nivel colectiv. Pentru a fi viu, poporul ales este chemat să rămână în ascultare și supunere față de Dumnezeu, El Însuși îndemnând „Căutați-Mă și veți fi vii” (Am 5,4); „Căutați pe Domnul ca să fiți vii” (Iez 5,6). Aceste elemente conduc înspre afirmarea clară a faptului că Dumnezeu este dătătorul vieții. În final, pe baza tuturor celor analizate, se subliniază că, „în corpusul Vechiului Testament, întâlnim imaginea unui Dumnezeu viu, Care dă viață tuturor făpturilor, susține/menține existența întregii creații, este alături de om de-a lungul întregii sale existențe pământești, intervine și oferă izbăvire și mântuire și așteaptă întoarcerea și pocăința celor care au căzut”.

În capitolul al doilea, este analizată exegetic expresia *Dumnezeul cel viu* în pasajele în care aceasta apare în Pentateuh (Deut 4,33; 5,26). Mai întâi, autoarea arată că este necesar să se aibă în vedere două sensuri ale acestei expresii, stabilind, astfel, un cadru general pentru înțelegerea ei. Primul sens se referă la superioritatea puterii lui Dumnezeu în acțiunea de

eliberare a lui Israel, iar cel de-al doilea, la faptul că *Dumnezeul cel viu* este Dumnezeul legământului lui Israel, El acționând în conformitate cu cele pe care le-a hotărât și rânduit pentru poporul ales. În cazul fiecărui text analizat, actul de interpretare are în vedere contextul în care s-au desfășurat evenimentele, structura și conținutul pasajului mai larg din care face parte textul și abordarea exegetic-teologică propriu-zisă a textului. Primul text analizat este cel din *Deuteronom* 4,33 – „A mai auzit, oare, vreun popor glasul Dumnezeului celui viu, grăind din mijlocul focului, cum ai auzit tu, și să rămână viu?". Acest text este cuprins în prima cuvântare a lui Moise (Deut 1,6-4,40), în descrierea pe care o face el călătoriei lui Israel din Sinai până dincolo de Iordan. În cadrul textului, se arată că expresia *Dumnezeul cel viu* apare ca atare doar în Septuaginta, căci din Textul Masoretic lipsesc cuvintele „cel viu". Căutând o explicație pentru lipsa acestor cuvinte din Textul Masoretic, autoarea arată că traducătorii Septuagintei au adăugat, alături de θεὸς, termenul ζῶντοζ pentru a sublinia distincția clară dintre Dumnezeul lui Israel și celelalte zeități: „Dumnezeul lui Israel este deosebit de ceilalți zei prin faptul că El este un Dumnezeu viu, la fel cum poporul Israelul este deosebit de alte popoare prin faptul că a fost singurul ales să audă vocea lui Dumnezeu vorbind din mijlocul focului și să rămână în viață după trăirea acestei experiențe".

Cel de-al doilea text analizat este din *Deuteronom* 5,26 – „Căci este oare vreun om care să audă glasul Dumnezeului celui viu grăind din mijlocul focului, cum am auzit noi, și să rămână viu?". Acesta face parte din cea de-a doua cuvântare a lui Moise

(Deut 4,44-11,32), în care accentul cade pe dăruirea Legii și pe importanța respectării ei. Israeliții au fost învredniciți să fie martori ai măreției *Dumnezeului celui viu*. Focul care a cuprins Muntele Sinai în contextul oferirii Legii se prezintă ca o metaforă pentru prezența vie a lui Dumnezeu. Motivul focului are o importanță aparte, deoarece el este o expresie a naturii purificatoare a lui Dumnezeu, Cel care, „foc mistuitor" fiind, mistuie păcatul. Această perspectivă este întărită de către domnișoara Elena Onețiu prin câteva texte patristice aparținând unor Sfinți Părinți precum Sf. Grigorie de Nazianz, Sf. Vasile cel Mare, Sf. Clement Alexandrinul sau Sf. Grigorie cel Mare. Dumnezeu îi îndeamnă, astfel, pe israeliți să aibă în vedere că, dacă vor umbla în calea poruncilor Sale, păcatul nu va fi în ei și, astfel, vor avea parte de binecuvântarea Sa, care constă în trăirea unei vieți îndelungate în pământul făgăduit lor.

Capitolul al treilea se prezintă tot ca unul de abordare exegetică, în centrul său fiind așezată formula de jurământ „Viu sunt Eu" (Num 14,21.28) și implicațiile slujirii *Dumnezeului celui viu* după textul din *Deuteronom* 32,40. În prima parte a capitolului, autoarea oferă câteva date cu privire la jurământ în Vechiul Testament și arată că israeliții, ajungând să Îl cunoască pe Dumnezeu ca fiind viu, au introdus în jurămintele lor acest adevăr pentru a arăta diferența dintre Dumnezeu și idolii lipsiți de viață. În cazul textelor din Num 14,21.28, Dumnezeu Se jură pe Sine Însuși sau mărturisește despre Sine că este viu, pentru a le aduce aminte israeliților de toate cele pe care le-a făcut pentru ei și de prezența pe care Și-a manifestat-o

în mijlocul lor pe parcursul întregii călătorii spre Canaan. Contextul în care sunt rostite aceste cuvinte este conferit de trimiterea celor douăsprezece iscoade în Canaan. Zece dintre iscoade susțin că este imposibil ca pământul făgăduit să fie cucerit, fapt care generează o atitudine de cârtire și de necredință în rândul poporului. Mânia lui Dumnezeu se aprinde, însă Moise intervine pentru popor și-L roagă să nu piardă poporul, ci să Se milostivească și să le ierte greșelile. Iar Dumnezeu le făgăduiește că nu îi va pierde, dar că cei care au fost martori ai slavei Sale și ai minunilor pe care le-a făcut nu vor putea să intre în pământul făgăduit. Prin această atitudine, Dumnezeul cel viu Se diferențiază de idolii capricioși, amânând manifestarea judecății și oferind timp de pocăință. Acest capitol este completat de analiza unui text din *Deuteronom* 32,40 – „Eu ridic la cer mâna Mea și Mă jur pe dreapta Mea și zic: Viu sunt Eu în veac!", de la care plecând, autoarea arată ce presupune slujirea *Dumnezeului celui viu*, căci, subliniază, „în mâinile lui Dumnezeu stau puterea vieții și a morții, puterea bolii și a sănătății, puterea biruinței în război. Semnificația acestei afirmații trebuie văzută în contextul evenimentelor din mijlocul lui Israel. Tot ceea ce s-a întâmplat cu poporul lui Dumnezeu s-a întâmplat doar sub puterea Lui. Viața, sănătatea și biruințele au fost rezultatul binecuvântării lui Dumnezeu, dar, în același timp, moartea, boala și înfrângerea au fost, în egală măsură, o parte a relației lui Dumnezeu cu poporul Său". Ca atare, Israel este așezat în situația de a alege viața sau moartea, adică de a rămâne în relație sau a rupe relația cu Dumnezeusau, fiecare dintre cele două având urmări specifice.

În ultimul capitol al lucrării, domnișoara Elena Onețiu realizează o sinteză teologică rezultată în urma analizei exegetice din capitolele precedente. Sunt conturate trei aspecte în raport cu Dumnezeul cel viu și teologia vieții. În primul rând, se pune accentul pe maniera în care Dumnezeu se prezintă ca un protector al vieții, prin faptul că interzice uciderea (Ieș 20,13/ Deut 5,17). În cazul acesta, de la aspectele veterotestamentare se face o deschidere și înspre Noul Testament, înspre Predica de pe munte, în care Mântuitorul nuanțează lucrurile, îndemnând la reținerea de la mânie, ca germene al uciderii. În al doilea rând, autoarea oferă câteva repere care privesc expresia *Dumnezeul cel viu* și viața în Vechiul Testament, arătând că Dumnezeu este viu în virtutea faptului că El Se manifestă în calitate de Creator, Proniator, Izbăvitor și Judecător. Această expunere este completată, pe urmă, de o prezentare generală a înțelesului vieții din perspectivă veterotestamentară. Ultima parte a capitolului se concentrează pe maniera în care este prezentat *Dumnezeul cel viu* în *Deuteronom* – accentul cade pe puterea pe care o are Dumnezeu asupra vieții și asupra morții și pe faptul că israeliții sunt chemați să alegă viața și binele pentru a se bucura de binecuvântarea vieții.

În cadrul concluziilor, autoarea realizează o succintă prezentare a rezultatelor la care a ajuns în urma cercetării, scoțând în evidență aspecte importante și de actualitate, printre altele subliniind că „*Dumnezeul cel viu* este însăși temelia vieții omenești. În acest sens, viața își relevă sensul cel mai profund, aceasta nefiind adorată în ea însăși, ci pentru că vine de la Dumnezeu și Îi aparține Lui”.

Așadar, volumul semnat de către domnișoara Elena aduce o contribuție științifică importantă în domeniul teologiei biblice, acoperind o temă insuficient studiată în literatura de specialitate. Tema aleasă, aceea a expresiei *Dumnezeul cel viu* și a implicațiilor ei teologice, este una de importanță majoră pentru înțelegerea corectă a revelației veterotestamentare cu privire la Divinitate.

Un prim aspect pozitiv al lucrării este acela că autoarea realizează o analiză exegetică riguroasă, pornind de la studiul semantic al termenilor relevanți în ebraică și ajungând până la interpretarea teologică a textelor. Astfel, cititorul poate urmări, în detaliu, modul în care expresia *Dumnezeul cel viu* apare în anumite pasaje-cheie din Pentateuh și care sunt semnificațiile adânci pe care le capătă aici caracterizarea lui Dumnezeu ca fiind viu – semnificații ce țin de relația Sa cu poporul ales, de însușirile Sale ca izbăvitor și creator, de legământ etc. Un alt aspect pozitiv este dubla perspectivă, apuseană și răsăriteană, din care autoarea abordează subiectul. Pe lângă bibliografia academică occidentală utilizată, un loc important îl ocupă referințele la scrierile Sfinților Părinți, care completează și adâncesc înțelegerea textelor analizate. Această îmbinare conferă un plus de valoare interpretativă. Nu în ultimul rând, sinteza teologică realizată în capitolul final al volumului punctează ideile esențiale desprinse din analiza anterioară. Autoarea le corelează cu teologia vieții din Vechiul Testament, arătând care este legătura dintre expresia *Dumnezeul cel viu* și înțelegerea vieții în viziunea vechi-testamentară. Astfel, cartea capătă relevanță nu doar

pentru specialiști, ci și pentru publicul larg interesat de aprofundarea sensurilor scripturistice.

Volumul domnișoarei Elena Onețiu readuce în atenție o temă fundamentală – aceea a *Dumnezeului celui viu* ca temelie a întregii creații și a vieții umane. Perspectiva originală și riguroasă din care abordează subiectul, precum și interpretarea corelată cu scrierile patristice fac din carte o contribuție valoroasă la cercetarea teologică biblică.

Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă

Abrevieri

1. Abrevieri scripturistice[1]

Vechiul Testament			
Facerea	Fac	Osea	Os
Ieşirea	Ieş	Amos	Am
Levitic	Lev	Miheia	Mih
Numerii	Num	Ioil	Ioil
Deuteronomul	Deut	Avdie	Avd
Iosua	Ios	Iona	Iona
Judecători	Jud	Naum	Naum
I Regi	1Rg	Avacum	Avac
II Regi	2Rg	Sofonie	Sof
III Regi	3Rg	Agheu	Ag
IV Regi	4Rg	Zaharia	Zah
I Paralipomena	1Par	Maleahi	Mal
II Paralipomena	2Par	Tobit	Tob
Ezdra	Ezd	Iudita	Iudita
Neemia	Ne	Baruh	Bar
Estera	Est	Epistola lui Ieremia	EpIer
Iov	Iov	Cântarea celor trei tineri	Tin

[1] Trimiterile biblice au fost făcute prin utilizarea abrevierilor conform listei de mai jos, cu citarea cărţilor fără caractere italice şi fără punct, urmată de numărul capitolului separat printr-o virgulă (fără spaţiu) de numărul versetelor (ex. Fac 2,12; 2Rg 1,2-4). Mai multe versete din acelaşi capitol au fost separate printr-un punct (ex. Dan 2,5.12.20). Trimiterile succesive sunt separate prin punct și virgulă (ex. Mc 4,3; Lc 2,12).

Psalmii	Ps	III Ezdra	3Ezd
Pildele lui Solomon	Pilde	Înțelepciunea lui Solomon	Sol
Ecclesiastul	Eccl	Înțelepciunea lui Isus Sirah	Sir
Cântarea Cântărilor	Cânt	Istoria Susanei	Sus
Isaia	Is	Bel și balaurul	Bel
Ieremia	Ier	I Macabei	1Mac
Plângerile lui Ieremia	Plâng	II Macabei	2Mac
Iezechiel	Iez	III Macabei	3Mac
Daniel	Dan	Rugăciunea regelui Manase	Man

Noul Testament			
Matei	Mt	I Timotei	1Tim
Marcu	Mc	II Timotei	2Tim
Luca	Lc	Tit	Tit
Ioan	In	Filimon	Filim
Faptele Apostolilor	Fap	Evrei	Evr
Romani	Rom	Iacov	Iac
I Corinteni	1Cor	I Petru	1Pt
II Corinteni	2Cor	II Petru	2Pt
Galateni	Gal	I Ioan	1In
Efeseni	Ef	II Ioan	2In
Filipeni	Fil	III Ioan	3In
Coloseni	Col	Iuda	Iuda
I Tesaloniceni	1Tes	Apocalipsa	Apoc
II Tesaloniceni	2Tes		

2. Alte abrevieri

- AB – *Altarul Banatului*.
- ABD – *The Anchor Bible Dictionary*.
- ACCSNT – *Ancient Christian Commentary on Scripture. New Testament*.
- ACCSOT – *Ancient Christian Commentary on Scripture. Old Testament*.
- AOTC – *Apollos Old Testament Commentary*.
- AT – *Ancien Testament*.
- AYBC – *The Anchor Yale Bible Commentaries*.
- B. 1688 – *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament – 1688*, ediția Sfântului Sinod (București: EIBMBOR, 1997).
- B. 1795 – *Biblia sau Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi și a ceii Noao – 1795*, ediție jubiliară (Roma: Tipografia Vaticana, 2001).
- B. 1858 – *Biblia adecă dumnezeiasca Scriptură a Legii cei Vechi și Noui după originalul celor șaptezeci și doi de tâlcuitori din Alexandria*, 2 vol. (Sibiu: Tipografia Episcopiei Ardealului, 1858).
- B. 1914 – *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Legii vechi și a celei nouă*, ediția Sfântului Sinod (București: Tipografia Cărților Bisericești, 1914).
- B. 1936 – *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament* (București: Fundația pentru literatură și artă *Regele Carol II*, 1936).

- B. 1966 – *Biblia* sau *Sfânta Scriptură*, ediția Sfântului Sinod (București: EIBMBOR, 1966).
- B. 1988 – *Biblia* sau *Sfânta Scriptură*, ediția Sfântului Sinod (București: EIBMBOR, 1988).
- BVA – *Biblia* sau *Sfânta Scriptură*, ediție jubiliară a Sfântului Sinod (București: EIBMO, 2001).
- BHS – *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, ed. Karl Elliger și Wilhelm Rudolph (Stuttgart: German Bible Society; Westminster Seminary, 1996).
- BOR – *Biserica Ortodoxă Română*.
- CB – *Cercetări Biblice*.
- CBQ – *The Catholic Biblical Quarterly*.
- DB – *Dicționar Biblic*.
- DBLSDH – *Dictionary of Biblical Languages With Semantic Domains: Hebrew* (*Old Testament*).
- DBT – *Dictionary of Biblical Teology*.
- DEXI – *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*.
- ECB – *The Exhaustive Concordance of the Bible*.
- ECR – *Eastern Churches Review*.
- EDB – *The Eerdmans Dictionary of the Bible*.
- EDBT – *Evangelical Dictionary of Biblical Theology*.
- EI – *Enciclopedia Iudaismului*.
- EIBMBOR – *Editura Institutului Biblic de Misiune al Bisericii Ortodoxă Română*.
- EIBMO – *Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă*.
- EJ – *Encyclopaedia judaica*.
- FC – *Fathers of the Church*.

- Filocalia – *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*.
- GB – *Glasul Bisericii*.
- HTR – *Harvard Theological Review*.
- ICC – *The International Critical Commentary on the Holy Scriptures on the Old and New Testament*.
- Interpretation – *Interpretation: A Bible Commentary for Teaching and Preaching*
- JBL – *Journal of Biblical Literature*.
- JSS – *Journal of Semitic Studies*.
- JST – *Journal of Semitic Studies*.
- KJV – *The King James Version*.
- LXX – *Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX*, ed Alfred Rahlfs (Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1979).
- MA – *Mitropolia Ardealului*.
- MB – *Mitropolia Banatului*.
- MO – *Mitropolia Olteniei*.
- NAC – *The New American Commentary.*
- NBD – *The New Bible Dictionary.*
- NIBC – *The New International Biblical Commentary.*
- NICOT – *The New International Commentary on the Old Testament.*
- NIGTC – *The New International Greek Testament Commentary.*
- NIV – *The New International Version.*
- OT – *Old Testament.*
- PSB – *Părinți și Scriitori Bisericești.*

- S. 2004 – *Septuaginta. Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii, Deuteronomul*, vol 1, ed. Cristian Bădiliță (București/Iași: Polirom, 2004).
- SC – *Sources Chrétienne.*
- SCM Press – *Student Christian Movement Press.*
- SJT – *Scottish Journal of Theology.*
- ST – *Studii Teologice.*
- TCWSDOT – *The Complete Word Study Dictionary: Old Testament.*
- TDNT – *Theological Dictionary of the New Testament.*
- TDOT – *Theological Dictionary of the Old Testament.*
- TEDB – *The Eerdmans Bible Dictionary.*
- TNIDB – *The New Interpreter's Dictionary of the Bible.*
- TM – *Textul masoretic.*
- TV – *Teologie și Viață.*
- TWOT – *Theological Wordbook of the Old Testament.*
- UBS Handbooks – *The United Bible Societies. Old Testament Handbook Series.*
- VT – *Vetus Testamentum.*
- VUL – *Biblia Sacra juxta Vulgatam Clementinam* (Bellingham, WA: Logos Research Systems, Inc., 2005).
- WBC – *Word Biblical Commentary.*
- ZAW – *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft.*

Introducere

Textul biblic al Vechiului Testament prezintă modul concret în care Dumnezeu S-a revelat în istorie, scopul acestuia nefiind expunerea unei concepții dogmatice sau filosofice despre Dumnezeu. Yahwe nu este o Ființă abstractă, statică, imobilă, ci El este Cel care transcende toate ființele umane, Dumnezeul cerului și al pământului, Care Se descoperă pe Sine în multe chipuri și în multe locuri. Totuși, această varietate nu reprezintă conținutul complet sau central al revelației de Sine, ci este doar un aspect al acesteia, El fiind însăși plenitudinea și izvorul vieții, Cel care dă omului „suflare de viață" (Fac 2,3)[2].

Vechiul Testament vorbește despre activitatea și revelația de Sine a Domnului, despre lucrarea Sa în univers și în istorie, despre pedagogia, mila și minunile Sale. Prin prezentarea variatelor moduri în care El intervine în istorie, se subliniază o convingere fundamentală a concepției ebraice despre Dumnezeu, și anume că El este viu[3]. *Dumnezeul cel viu* este activ și personal, făcându-Se cunoscut lui Israel și continuând să Se manifeste neîntrerupt în istoria acestuia prin noi acte de revelație. Dumnezeu a fost perceput de israeliți ca o Ființă personală, accesibilă omului, Care Se manifestă în creația Sa

[2] Theodorus Christiaan Vriezen, *An Outline of Old Testament Theology*, 2nd ed (Oxford: Blackwell, 1970), 317–18.

[3] Vriezen, 317.

de-a lungul întregii istorii[4]. Poate că niciun cuvânt nu rezumă concepția biblică despre Yahwe mai bine decât cuvântul „viu"; căci viața Lui include realitatea Sa personală, activitatea și voința Sa, imanența unită cu transcendența Sa asupra omului, asupra creației, asupra tuturor ființelor[5].

Accentul pus pe existența vie a lui Dumnezeu este evidențiat în paralelismul antitetic dintre iahvism și baalism, dintre preaslăvirea *Dumnezeului celui viu* și cultul idolilor. De-a lungul timpului, poporul ales și-a cristalizat credința și, chiar dacă nu s-a concentrat asupra elaborării unei doctrine dogmatice de o complexitate remarcabilă, acest proces a dat naștere, pornind de la cele zece porunci, la conturarea mărturisirii de credință *Shema Israel*[6], care afirmă unicitatea lui Dumnezeu. Însă chiar și după înrădăcinarea acestei mărturisiri, avem

4 Paul van Imschoot, *Theologie de l'Ancien Testament. Tome I*, Bibliothèque de théologie. Série III. Théologie biblique, vol. 2 (Tournai: Desclée et Cie, 1954), 29.

5 John L. McKenzie S. J., *Dictionary Of The Bible* (New York: A Touchstone Book, 1965), 317. Această idee apare în mod repetat în scrierile rabinice, arătându-se că „ideea despre Dumnezeu nu era o abstracție metafizică, ci însăși temelia vieții omenești, bună din punct de vedere moral. […] Idolatria era echivalentă cu imoralitatea, cu existența josnică, decăzută. Dimpotrivă, credința în Dumnezeu este inspiratoarea unui program nobil de gândire și acțiune". – Abraham Cohen, *Talmudul*, trad. C. Litman (București: Hasefer, 2002), 69.

6 Cf. Geoffrey Wigoder, ed., „Șema", în *Enciclopedia iudaismului*, trad. Radu Lupan și George Weiner (București: Hasefer, 2016), *Shema Israel* este rugăciunea și crezul fundamental al iudaismului, conform căruia Dumnezeul lui Israel este unicul Dumnezeu: „Ascultă, Israel, Domnul este Dumnezeul nostru, Domnul nostru este unic" (Deut 6,4). Mitropolitul Bartolomeu propune mai multe variante de traducere: „Domnul, Dumnezeul nostru, este un Domn"; „Domnul, Dumnezeul nostru, Domnul este unul"; „Domnul este Dumnezeul nostru, Domnul este singur"; „Domnul este Dumnezeul nostru, Domnul El unul". Prin varianta de traducere (cu nuanțele ei): „Domnul, Dumnezeul nostru, Domnul este unul".

nenumărate exemple de îndoială a poporului și de recăderi în idolatrie. Un concept care apare constant în relatarea acestor episoade este *Dumnezeul cel viu*, având rolul de a evidenția unicitatea lui Yahwe și relația deosebită dintre El și poporul Său. Astfel, în această lucrare vom analiza exegetic și teologic tematica *Dumnezeul cel viu*, așa cum se conturează în textul Pentateuhului, considerând că este extrem de relevantă pentru a evidenția caracterul fragil al tuturor sistemelor politeiste.

În elaborarea lucrării, vom evidenția semnificațiile concrete ale expresiei *Dumnezeul cel viu*, pornind de la rădăcinile cuvintelor care o compun. De-a lungul timpului, s-a remarcat tendința de a înțelege termenul „unu" din *Shema Israel* ca referindu-se strict la existența singulară a lui Dumnezeu ca o Unică Persoană, fundamentând astfel monoteismul monopersonalist iudaic. Cu toate acestea, expresia nu se limitează doar la această perspectivă, ci în cazul lui Yahwe se poate vorbi despre un al doilea plan, acela al relației vii cu creația, unde El săvârșește acte concrete prin care făptura Îl poate cunoaște. Prin înțelegerea expresiei *Dumnezeul cel viu*, accedem spre apogeul cunoașterii „manifestării lui Dumnezeu ca iubire în istorie"[7].

Am optat pentru analizarea conceptului *Dumnezeul cel viu* din convingerea că vom aduce un aport semnificativ domeniului teologiei biblice vechi-testamentare românești, unde subiectul a primit o abordare restrânsă. Această cercetare nu aduce în prim-plan doar aspecte neexplorate ale exegezei

[7] Ioan Chirilă, *Cartea profetului Osea. Breviarum al gnoseologiei Vechiului Testament* (Cluj-Napoca: Limes, 1999), 237.

biblice, dar dorește și creionarea unui posibil răspuns în fața perspectivei unidimensionale asupra materialității, prin îmbogățirea viziunii spirituale asupra existenței. Cercetarea vizează redescoperirea unei perspective teocentrice în viața omului modern, oferindu-i elemente de raportare și ancorare în transcendent, prin conștientizarea și trăirea „viului" veșnic și mărturia despre *Dumnezeul cel viu* realizată în sânul unității noastre cu El[8]. Asfel, chiar dacă lucrarea va urma metodologia specifică exegezei biblice răsăritene, scopul cercetării nu este unul pur teoretic, ci rezultatele acesteia pot constitui repere practice pentru adâncirea relației omului cu Dumnezeu.

Având în vedere că Sfânta Scriptură cuprinde, fie într-o formă tipologică, fie într-una concretă, „tiparele fundamentale ale vieții duhovnicești, etapele și transformările pe care le străbate în urcușul său"[9], analiza pasajelor scripturistice legate de această temă pot sta la baza cercetării de sine a fiecărei persoane care-și dorește cunoașterea cu adevărat a *Dumnezeului celui viu*, oferind repere pentru trăirea vieții în sensul ei cel mai deplin: „Și aceasta este viața veșnică: Să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, și pe Iisus Hristos, pe Care L-ai trimis" (In 17,3).

Prin analiza expresiei *Dumnezeul cel viu* în textele Pentateuhului aflăm temeiurile biblice ale învățăturii dogmatice

---

8 Ioan Chirilă, „Viul – ființa și legile seculare ale vieții", în *Medicii și Biserica. Familia, nașterea, tehnologii medicale de reproducere asistată (poziții teologice, medicale, juridice, filosofice)*, ed. Mircea Gelu Buta, vol. IV (Cluj-Napoca: Renașterea, 2006), 35.

9 Iosif Hazzaya, *Scrieri duhovnicești*, trad. Agapie Corbu (Arad: Sfântul Nectarie, 2019), LXVI.

referitoare la existența vie a lui Dumnezeu. El reprezintă Izvorul întregii existențe, perpetuându-Și lucrarea și grija față de creația Sa și continuând să Se comunice lumii. Textul biblic subliniază vegherea lui Dumnezeu asupra omului de la momentul procreării (Ier 1,5) până la trecerea sa în veșnicie, omul fiind însoțit permanent de promisiunea divină de a „a fi cu”[10].

Tema *Dumnezeul cel viu* are o relevanță specială pentru spațiul teologiei biblice, unde există un număr extrem de limitat de studii și lucrări[11]. Lucrarea propusă vine să acopere acest gol și să se alăture studiilor de specialitate, tema *Dumnezeul cel viu* având o însemnătate deosebită prin aceea că oferă cadrul necesar ancorării discursului teologic în rescriptul biblic. De asemenea, prin perspectivele pe care tema le deschide pentru teologia vieții, se oferă o bază comună pentru dialogul interreligios important pentru contemporaneitate, în toate religiile fiind subliniată importanța vieții. Pe de altă parte, discursul care se conturează în jurul teologiei vieții, plecând de la înțelegerea expresiei *Dumnezeul cel viu*, oferă un sistem de referință biblic care poate fi folosit în dezbaterile cu privire la problemele etice ale raportului față de viață, de o însemnătate tot mai mare în actualitate.

[10] Cristian Prilipceanu, *Teologia numelor divine din Vechiul Testament* (Iași: Doxologia, 2014), 71.

[11] Detalii referitoare la acestea se regăsesc în secțiunea dedicată stadiului actual al cercetării.

„Aprofundarea temei
Dumnezeul cel viu
ne descoperă înțelesurile
profunde ale vieții.
Creația, în ansamblu,
este plină de viață prin
participarea la ciclul
existențial divin,
formele nomosice nefiind
altceva decât firescul
acestui ciclu existențial
divin. Trăirea vieții în
înțelesurile pe care le relevă
tema *Dumnezeul cel viu*
presupune o interiorizare a
Cuvântului/cuvântului Său,
o regăsire a sinelui în
Creatorul Său, o așezare în
Viața/viața cea adevărată.
Dumnezeul cel viu
este o zonă de echilibru între
cunoașterea lui Dumnezeu
și cunoașterea personală”.

Dr. Elena Onețiu

UNIVERSITAS CLAUDIOPOLITANA
ROMÂNIA
PRESA UNIVERSITARĂ
ISBN 978-606-37-2179-3